

CSÓÓRI SÁNDOR

Van-e a kornak ihlete?

Újabb időkben a kétségbeesés, a tanácstalanság, a közöny lett a mi néphagyományunk. Bárhová megyünk, bárhová vetődünk, a mindennapi élet szálkás eseményei között, ott találjuk a félelmet. A lenyűgöző, magyar népi műveltség helyett a népi fejesztettséget – zene nélkül.

*

Az emberiség a változatos történelmi korokban félelemmel nézett a jövődjé elé. Az általános fölgyorsulás következtében ma már a jelen idő eseményeit is rémülettel nézzük.

*

Néha-néha csak úgy mellékesen kérdezem meg egy-egy filozófus ismerősömtől vagy pályatársamtól, van-e ennek a kornak ihlete, ahogy a reformkornak és az 1848-as időknek volt, vagy például a huszadik század első felének, amikor Európa mindent megújított magában s maga körül. Megújította a nyelvet, új anatómiai formákat eszelt ki magának, sőt új érthetlenségeket is, hogy megbirkózhassék velük. Gondoljunk csak a festészetre, a szobrászatra, a zenére, a mélylélektanra, a magfizikára, az abszurdra, a Semmire, amely kihívta maga ellen a vakmerő tusakodókat.

*

Ha nem cselekszünk semmi fölismérhetőt, egyszer csak elfelejtünk élni.

*

Akárhogyan gondolkodom is magunkról, egyre gyakrabban azt érzem, hogy forradalom érlelődik bennünk. Fanyar és fura forradalom. Hogy sikeres lesz-e vagy sikertelen, el se tudom képzelni. De ha szeretnénk is, akkor se tudjuk már elkerülni.

*

Annyi hazugságot élünk át napról napra, hogy már nem tudunk örülni saját igazunknak sem.

*

A mai magyar Gyurcsány-féle kormányban vannak olyan mutatványos és hétrpróbás emberek, akik a tömeg előtt úgy viselkednek, mint a mosolygós diktátorok; a pénzbarátok között pedig úgy, mint könnyed és laza urak. A mosolyuk ilyenkor megér egy tengerparti részt Horvátországban.

*

A csavaros eszű nagy kópék mindenből tudnak pénzt csinálni: regényből, filmből, hanglemezből, videomicsodákból is, de mély, igaz versekből soha.

Épp annyira nyilvánvaló ez, mint az, hogy az orrszarvú nyakát semmivel se lehet akkorára megnyújtani, mint a zsiráfét.

*

A felvilágosodás mozgékonny évtizedeiben – évszázadában! – az értelem volt a röpitő ereje az európai embernek. Egyre több mai gondolkodó azt ismételteti, hogy a kizsákmányolt értelem láthatóan gyengülő erőforrás.

*

Az európai kultúra lassan olyan kifinomult fogalom lesz, mint amilyen egykor a dilizsánsz, a postakocsi volt. Tudjuk, mit jelentett Hyeronimus Boschtól Picassóig, Csontváryig és Dantétól Ady Endréig és József Attiláig, ma már azonban semmiféle lelkerő és remény nem kötődik hozzá.

*

Mindennap látom a szónokló, nyilatkozó emberek sokaságát vagy a parlamentben vagy a televíziókban. Megtanultak viselkedni a felvevőgépek előtt. Ritkán mélyek, inkább csak szórakoztatóak. Bűntudattal horkanok fel néha magam ellen is: az én felszínes kíváncsiságom tartja őket életben.

Ez a szokatlan, kirakati fecsegés épp olyan megállíthatatlan, mint bizonyos országokban a túlnépesedés.

*

Kortünetnek nevezhető kifakadás a 2008-as Magyarországon. A családfő ingerülten szól oda feleségének:

– Kedvesem, te már a teát is négyfelé akarod vágni nagykéssel?

*

Néha-néha magam is végignézem a parlamenti jeleneteket a tévében. Ritkán mondhatok mást, mint azt, hogy napirenden az országos elhülyülés.

*

Az egyik kormányzó párt – könnyen ki lehet találni, melyik –, gyakran felszólítja ellenfeleit, hogy ettől és ettől határolódjanak el, meg attól is. Emlékezetes pillanata volt az országnak az, amikor Kovács László huszonhárommillió román munkavállalóval ijesztgette a magyarokat, ha a lakosság megszavazza a kettős állampolgárságot a határon túl magyaroknak. Ekkor a megnevezetlen párt hallgatott, mint bús kő a gazban. Egyetlen tagja se szólította föl a nemzet szélhámosait, hogy a nyilvánosság előtt soha többé ne jelenjenek meg.

*

Az emberben a metafizika olyan ösztönösen működik, mint például a tüdeje – jelenti ki egybehangzóan a filozófusok.

Szép, emelkedett mondat ez, érdemes volna belékapaszkodni. Csakhogy a tüdők már rég teli van kénnel, szénporral, nikotinnal, a civilizáció sokféle mocskával: mit kezdetünk ezek után a metafizikával?

*

Az embernek az lesz a történelme, amit megcsinál, vagy nem tud megcsinálni életében.

*

A jelen idő semmivel sem cserélhető fel, semmivel sem kárpótolható. Ha holnapra hagyjuk, épp a jövőnkéről maradunk le miatta.

*

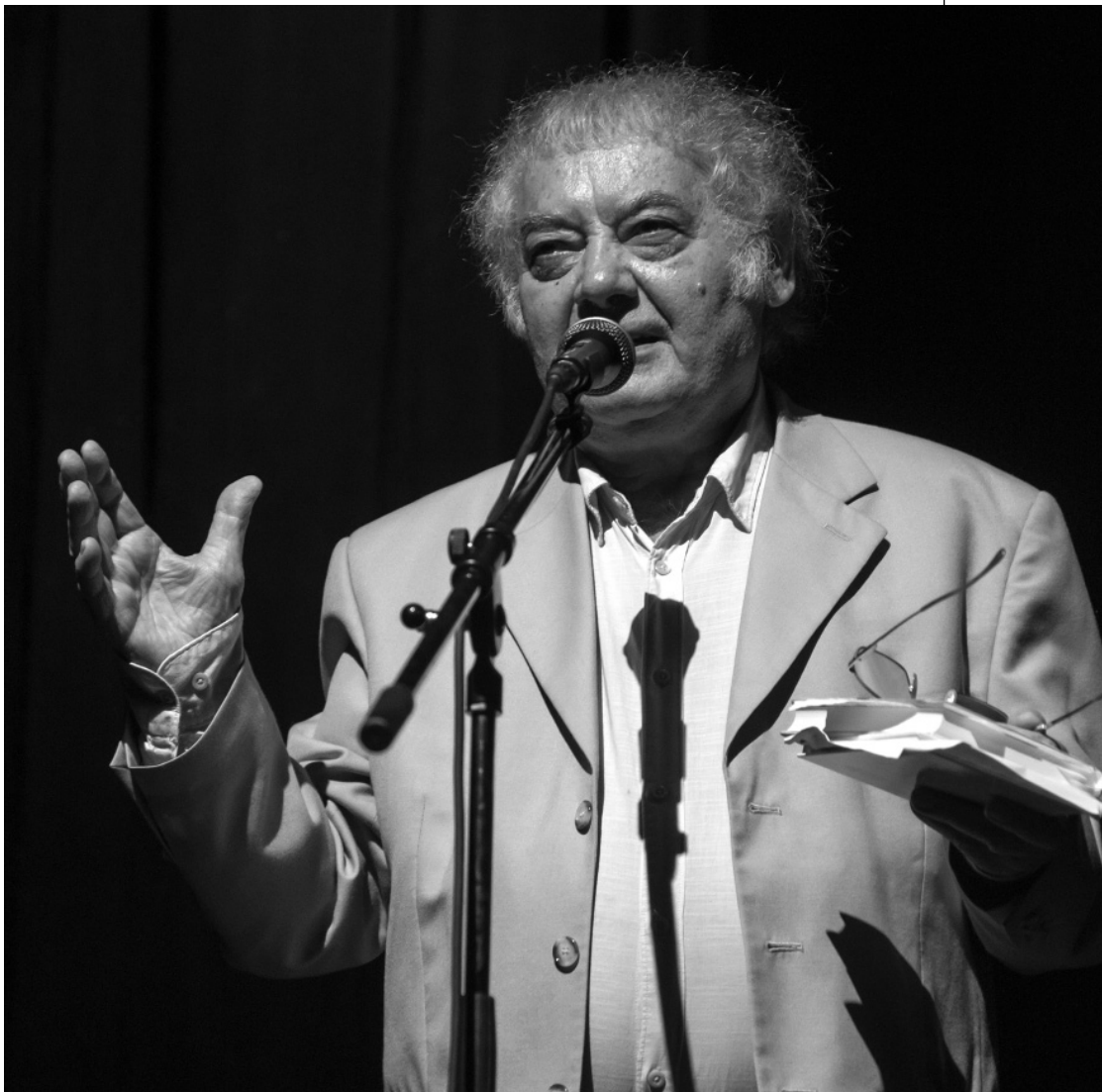
Gondolkodni mindig bajos és nehéz, ítékezni félvállról is könnyebb.

*

Az Isten meghalt – jelenti ki egyértelműen Nietzsche. A hírnök jelentése után az emberiségnek előbb-utóbb saját magával kell majd szembesülnie. Ugyanis nincs más! Nincs harmadik személy. Vajon önmaga ellen lesz-e olyan bátor, mint amilyen Isten ellen volt?

*

Írom ezeket a szertelen gyors jegyzeteket, úgy ahogy элем hozza őket az idő és a belső tusakodás. Most például a csehek jutottak eszembe. Nem a csehszlovákok, hanem a csehek: Jiri Wölker, Vitezláv Nezvál, Jaroslav Seifert, Vladimír Holan és legközelebbi íróbarátunk: Milan Kundera történelmi és lírai világa. Olyan, mint egy közép-európai Camus és Hamvas Béla kereszteződése lenne a stílus által. Természetes, hogy a Benes-

Csóóri Sándor

dekrétumok vacogtató hidege is átsöpör ilyenkor rajtam. Utána máris jön a kőzuhogás a Magas Tátrából, a Csorba-tó lúdbőrös remegése, Ady fájdalmas föltámadása a tó titkaitól. Jön, jön és a lábam alól, kifut a föld. Kapaszkodni szeretnék valakibe: Illyésbe? Németh Lászlóba? Az utóbbiba tudnék talán leginkább. Németh Lászlónak van egy képzeletbeli leírása a csehekről: *Az én cseh utam*. Sőt egy drámája is van a csehek egyik legnagyobb történelmi alakjáról, Husz Jánosról. A mű 1948-ban született, egy évvel az 1947-es párizsi béke után, amely semmivel se volt enyhébb, igazságosabb, mint a trianoni. Úgy tetszik: Sztálinék semmit se okultak Clemanceau-ék felületes és hanyag döntéséből. Pedig okulhattak volna.

Németh László úgy írta meg a drámát, hogy baráti jobbjával nyújthassa át. Egyetlen ócsárló mondatot se rejtett el benne, amellyel nekiesett volna a cseheknek, Husz János máglyára juttatása miatt.

Sorra kérdeztem irodalmár és a színházi világban járatos barátaimat, mit tudnak a Husz-dráma csehországi sorsáról. Szégyenkezve vallották be, hogy semmit. Egyedül Németh Ágnes, az író lánya tudta, hogy csak a németek fordították le, a csehek meg se próbálkoztak soha.

Ez lett a testvériség gondolatából? A közép-európai lét különös összetartozásából?

Ha végiggondolom Németh László több évtizedes igyekezetét, mi magyarok meg is sértődhattunk volna ekkora figyelmetlenségtől. Méghozzá jogosan! De a szellem életébe ne keverjünk soha bomlasztó anyagot! Ha ők, mondjuk, II. Rákóczi Ferencről írtak volna egy regényt vagy Hunyadi Lászlóról egy tragédiát, mi főhajtással emlékeznénk meg róluk.

Azon töprengök itt az íróasztalomnál, hogy milyen nagyvonalú megoldással feledhetnénk el ezt a szépséghibát? Csak egyféleképpen. A Szlovákiában élő magyar színészeknek kellene bemutatniuk a drámát. Kassán vagy Komáromban. És egy jól kiszámított, alkalmas pillanatban, Prágában is bemutatathatnák egyszer. Bizonyos vagyok benne, hogy ott is összejönne annyi magyar, hogy egy kisebb színház még tüntetésből is megtelne velük.

*

Az egymást váltó nemzedékek néma tisztességéhez tartozott eddig, hogy a szülők jobb életföltételt hagyjanak az utódaiknak, mint amilyen nekik jutott életük során.

Ennek az íratlan hagyománynak vége.

A huszadik század eleje óta annyiszor szétverték, tönkretették a megélhetés kereteit vagy egyszerűen kifosztottak mindnyájunkat, hogy szégyenszemre az unokáink *előlegeiből* élünk. A fejünk fölött örvénylő és keringő pénzből.

Csakis a csoda segíthetne rajtunk. Az első számú csoda az lenne, ha mostantól kezdve csupa forradalmár újszülöttet kellene világra hozniuk az anyáknak, hogy eltörölhessék a megterhelt múltat.